

Szakmai beszámoló

A Viski Károly Múzeum Kalocsa néprajzi gyűjteményének gyarapítása

NKA 209110/00115

A pályázat célja az volt, hogy megvásároljuk az elhunyt Takács Ferencné Szabó (Szarka) Verona hagyatékából azokat a tárgyakat, amelyek kiegészíthetik a Hungarikummá lett kalocsai népművészet múzeumi gyűjteményét.

A Viski Károly Múzeum gyűjteményének ez irányú gyarapítása szervesen illeszkedik a múzeum gyűjteménygyarapítási koncepciójához. Ennek egyik legfontosabb eleme a szellemi kulturális örökséggé, majd Hungarikummá minősített kalocsai népművészet. A hagyatékban hímzéseket, viseletdarabokat és ezeket ábrázoló fényképeket kerestünk.

2020. december 16-án hunyt el az alsómégyi születésű és alsómégyi lakosú Takács Ferencné Szabó (Szarka) Verona. Hagyatékának fölszámolásakor keresett meg bennünket örököse, hogy az árverezés megkezdése előtt lehetőséget ad a múzeumnak az előzetes válogatásra. 2022. augusztus 20-án utaztam Alsómégyre, ahol azokból a tárgyakból válogathattunk, amit nem tartottak vissza az unokák hagyományörző tevékenységéhez.

A kiválasztott textíliák többsége hímzett. A válogatás során kerestem a legrégebbi és a tipikus darabokat. De célként tűztem ki azt is, hogy válasszunk olyan viseleti darabokat is, amelyek a népviselet legújabb divatját követték, s amelyekből egyetlen kivételtől eltekintve – Romsics Antalné teljes hagyatékának korábbi megvásárlása – nem gyűjtött a múzeum.

A válogatás során 38 tárgyat választottam ki, amelyeket egy átadás-átvételi jegyzék kíséretével letétbe helyeztünk a múzeumban. A tulajdonos hozzájárult ugyan ahhoz, hogy egy esetleges pályázati lehetőség megjelenéséig letétbe helyezi a tárgyakat, de akkurátus ember lévén, a jegyzék címében szerepeltetni óhajtotta az igényelt vételárat. A pályázat elbírálása és a támogatási szerződés megérkezése után, 2024. január 8-án írtuk alá a Műtárgyvásárlási szerződést. Ugyanakkor az 1260. gyarapodási szám alatt bevezettük a vásárlást a gyarapodási naplóba.

A megvásárolt tárgyakat 2024. október 7-9. között leltározta be Romsics Imre etnográfus múzeumigazgató a 2024.1.1. – 2024.1.38. leltári számok között.

A legrégebbi tárgyak a XX. század elejéről, az I. világháborút megelőző évtizedből származnak. Sokszorosán foltozott és stoppolt, mégis különösen érdekes darab az az abrosz, amely a korai cifra korosztály első korszakából származik. A piros

hímmel díszített házivászon abrosz végeit széles cérnacsipkével szegték. Ez vélhetően nem tartozott az eredeti tárgyhoz. A abrosz különlegessége a közepére hímezett koszorú, amelynek közepében négy kisebb keresztből álló keresztet hímeztek egy fölirattal: JÉZUS * KRISZTUS * DICSÉR * TESÉK. Ugyanebből a korból származik egy kézzel lábazott madeirás fékető, mely technika kis számban található meg a gyűjteményben. Az egyikre fehérrel hímezett koszorút tettek az 1950-es években.

A tipikusnak titulált darabok között olyanokat választottam ki, amelyek valamilyen szempontból érdekeseeknek, különösekknek mondhatók. Az eladó egyik lánya elköltözött a szülőföldről, nem részese a hagyományörzésnek, ezért hosszas rábeszélés után az Ő ruháját is megvásárolhattuk. Csak a hímezett darabokat kaphattuk meg, hiszen a szoknyákat a kisebbik leány ma is alkalmoszerűen viseli. E készlet különlegessége, hogy eladó édesanyja a saját lánykori ingvállát, kötényét és pruszlikját adta oda a legidősebb lányunokának, ezért ezek a darabok az 1950-1960-as évek fordulójáról származnak. A viseletet oly módon aktualizálták, hogy a nagymama varratott egy új hujogatós jegykendőt az unoka nevével: DIÁNA.

Egy másik különleges viseletegyüttest az üresvarrás és a riselin kombinációjával hímeztek ki, amely kötényből, ingvállból és féketőből áll. E különösen szép darabok értékét növeli, hogy a közelmúltban elhunyt Romsics Lászlóné Kerekes (Szarka) Véra Népművészet mestere tervezte és írta.

Ugyancsak az említett Népművészet mestere írta azt a konovász ingvállat, amelyet szomorú pamukkal hímeztek ki eladó édesanyjának. Mivel nem népviseletben járt, sosem viselte, teljesen ép és érintetlen.

Eladó anyai öreganyjától származik 4 db textil, 3 db fékető és 1 db pruszlik. A szomorú virágos fékető agyonmosott. A kék-fehér és a fehér cérnával, géppel hímezett darabok alig voltak használatban. Ez utóbbi kettőt is Kerekes (Szarka) Véra tervezte és írta. A szomorú, dobált rózsákkal hímezett pruszlik a II. világháború időszakából származik, valószínűleg az 1940-es évekből.

Megvásároltunk egy cifra pamukkal hímezett loknis kötényt, amelyet eladó édesapja, Takács Ferenc viselt a lakodalmi fõlszolgálasok alkalmával, aki a legtöbbször a söntésben segédkezett.

A különleges darabok közé tartozik 4 db alsószoknya. Mindegyikük színes karton, ez adja érdekességüket. A jobb módú családok lányai és asszonyai ezekkel a jelzésekkel mutatták meg korukat és a család gazdasági erejét.

Megvásároltunk 6 db kötényt, 2 db kéket és 4 db feketét. Ezek között 1-1 db magábarúzsás selyemkötény, 1 db pedig színes bársonyrúzsás, fekete selyemkötény. Ezekből a példányokból napjainkban már szinte lehetetlen gyűjteni, különösen érdekes

és értékes az a fekete szövetkötény, amelyet csak és kizárólag a temetések alkalmával kötöttek maguk elé az asszonyok.

A legújabb divatot képviseli 1-1 db neylon lokniskötő. Nem tartozik a klasszikus népviseletek közé, de ha már rátaláltunk, akkor begyűjtöttük eladó édesanyja esküvői túll kesztyűjét. Az esküvői ruhát kölcsönözték, természetesen az nem maradhatott meg. A kesztyű viszont kiegészítője lehet annak a fejdísznek, amit korábban gyűjtöttem az 1960-asévek esküvői viseletéből.

A textilek mellett begyűjtöttünk 3 db kisebb tárgyat is. A méhész füstölő – jelentős méretű volt a kalocsai népnevelés a méhészet területén – és a kukoricaszűrő pöcök nem volt a gyűjteményben, de igen kevés változatban van a falvakban divatos feszületekből is.

A népviselethez szorosan kapcsolódik a begyűjtött fényképek sorozata is, amelyeken jól látszik a viseletmód. 7 db fényképet vásároltunk, melyek eladó felmenőit ábrázolják. A leltározást előkészítő tisztítás során egy 8. képre találtunk, amelyeket az egyik merevítő tartólemezeként hasznosítottak. A két fénykép ugyan azt a személyt ábrázolja, a későbbi és szebb képet helyezték előre. A fényképek közül 2 db-ot nem sikerült beazonosítani, viszont ezek egyike különösen értékes darabja lett a múzeum gyűjteményének. Az 1880-as évekből származó fotót egy időszakosan Kalocsán tartózkodó fotós, Perucki Simon fényképezte. A múzeum csak fél tucat Perucki fényképet őriz, ezért ez már önmagában is különleges. Egyedivé teszi ellenben a fénykép tartalma. A legény a már jól ismert ünnepi viseletben áll, a leány ellenben az „ünapön délutános” viseletben pózol. Mivel a korai kalocsai hímzés időszakából képi ábrázolásunk nincs, a kép a Viski Károly Múzeum legféltettebb kincsei közé tartozik.

A pályázat megvalósításának legfontosabb hozadéka, hogy több olyan tárgyat vásárolhattunk meg, amelyek a meglévő gyűjtemény hiányosságait egészítették ki. Olyan kuriózumokhoz jutottunk – a legkirívóbb az ismeretlen párt ábrázoló fénykép -, amelyek bizonyítékot adnak az eddigi elméleti kutatások hitelességéről. Múzeumba kerülhettek továbbá a közleműltban elhunyt Népművészet mestere első olyan tervezései, amelyeket nem közvetlenül a múzeumnak adományozott, hanem a népi használat után, néprajzi gyűjtés keretében szerezhettünk meg.

A megvásárolt tárgyak illeszkednek a Viski Károly Múzeum középtávú gyűjteménygyarapítási koncepciója 2023–2027 című dokumentumban megfogalmazott célkitűzésekhez. Megfelelnek azok a Viski Károly Múzeum küldetésnyilatkozatában megfogalmazott célkitűzéseknek.

A megvásárolt műtárgyak listája, bemutatása, a nyilvántartásba vétel során
kapott leltári számmal

Leltári szám: 2024.1.1.

fékető – fehér madeirás (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.2.

fékető – fehér-zöld gépvarrás (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.3.

fékető – világoskék gépvarrás (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.4.

pruszlik – szomorú dobáltrúzsás (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.5.

kötény – fehér madeira (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.6.

ingváll – fehér madeira (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.7.

ingváll – világoskék kockás kanavász szomorúpamukos (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.8.

kötény – cifra szalagfűzős (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.9.

ingváll – cifra riselines (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.10.

zsebkendő – cifra (DIÁNA) (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.11.

fékető – szomorú, sárga bimbókkal (fakó) (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.12.

fékető – fehér kézi madeirás (selyem béléssel) (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.13.

pruszlik – cifra riselines (selyemszalagokkal) (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.14.

kötény – cifra loknis, alsó koszorúval (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.15.
1 pár kesztyű – tüll (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.16.
kötény – kézivászon fehér cakkal (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.17.
kötény – kézivászon fehér koszorúval és cakkal (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.18.
abrosz – korai cifra horgolással (rongyos) (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.19.
kötény – fekete (selyem) (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.20.
kötény – fekete (szövet) (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.21.
kötény – fekete (neylon) (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.22.
kötény – kék (selyem) (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.23.
kötény – kék (neylon) (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.24.
kötény – bársonyrúzsás (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.25.
alsószoeknya – karton (rózsaszín) (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.26.
alsószoeknya – karton (meggyszín) (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.27.
alsószoeknya – karton (lángszín) (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.28.
alsószoeknya – karton (kékvirágú fehér) (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.29.
kép – keretezett családi kép (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.30.
kép – keretezett családi kép (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.31.
kép – keretezett családi kép (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.32.
kép – keretezett családi kép (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.33.
kép – keretezett családi kép (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.34.
kép – keretezett családi kép (Néprajzi gyűjtemény)

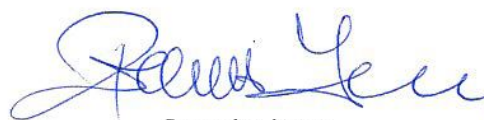
Leltári szám: 2024.1.35.
kép – keretezett családi kép (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.36.
füstölő – hiányos (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.37.
feszület (Néprajzi gyűjtemény)

Leltári szám: 2024.1.38.
kukoricaszúró pöcök (Néprajzi gyűjtemény)

Kalocsa, 2024. október 14.

Romsics Imre
múzeumigazgató

